अत्र वर्णनीयस्य राज्ञो गम्यभूतशत्रुमारणरूपकारणवत्कार्यभूतं तथाविधशत्रुस्त्रीक्रन्दनजलमपि प्रभावातिशयबोधकत्वेन वर्णनार्हमिति पर्यायोक्तमेव ।

'राजन्राजसुता न पाठयति मां देव्योऽपि तूष्णीं स्थिताः
कुब्जे भोजय मां कुमारसचिवैर्नाद्यापि किं भुज्यते ।
इत्थं राजशुकस्तवारिभवने मुक्तोऽध्वगैः पञ्जरा-
च्चित्रस्थानवलोक्य शून्यवलभावेकैकमाभाषते ॥'

अत्र प्रस्थानोद्यतं भवन्तं श्रुत्वा सहसैवारयः पलायिता इति कारणं प्रस्तुतम् । 'कार्यमपि वर्णनार्हत्वेन प्रस्तुतम्' इति केचित् ।

अन्ये तु—'राजशुकवृत्तान्तेन कोऽपि प्रस्तुतप्रभावो बोध्यत इत्यप्रस्तुतप्रशंसैव' इत्याहुः ।

सामान्यं वा विशेषेण विशेषस्तेन वा यदि ।
कार्यं च कारणेनेदं कार्येण च समर्थ्यते ॥ ६१ ॥
साधर्म्येणेतरेणार्थान्तरन्यासोऽष्टधा ततः ।

प्रन्थनगुणेन ॥ **वर्णनार्हं** वर्णनार्हत्वेन प्रस्तुतम् । **पर्यायोक्तमेवेत्येवकारेणा**प्रस्तुतप्रशंसाव्यवच्छेदः ॥ **काव्यप्रकाशे** कार्यात्कारणरूपाप्रस्तुतप्रशंसाया दत्तमुदाहरणं पर्यायोक्तविषयत्वेन संभावयति—**राजन्निति** । शत्रुजयोद्यतं राजानं प्रति तच्चरस्योक्तिरियम् । तवारेर्भवने वास्तुनि अध्वगैः पञ्जरान्मुक्तो राजशुकः शून्यवलभौ राजादिहीनगृहे चित्रस्थान् राजादीनवलोक्यैकैकमेवमाभाषते । चित्रस्थांस्तानवलोक्य किमाभाषत इत्यत आह—**राजन्निति** । **देव्योऽपि** राजपत्न्योऽपि तूष्णीं स्थिता न पाठयन्ति । कुब्जा तद्भोजने नियुक्ता काचित् । कुमारैरेव सचिवैरस्मद्भोजनसहचरैः । **अद्यापि** । इदानीमपि । **कार्यमपीति** । शुकाभाषणरूपं कार्यम् ॥ अर्थान्तरन्यासालंकारमाह—**सामान्यमिति** । व्यापकधर्मावच्छिन्नमित्यर्थः । **विशेषेण** व्याप्यधर्मावच्छिन्नगोचरेण । **साधर्म्येण** साधर्म्यप्रकारकज्ञानेन वैधर्म्यज्ञानेन वा यदि **समर्थ्यते** उत्पाद्यते संशया-

---

1. सामान्यमिति । सामान्यं विशेषस्य विशेषो वा सामान्यस्य समर्थक इति भेदद्वयम् । तथा कार्यं कारणस्य कारणं वा कार्यस्य समर्थकमित्यपि भेदद्वयम् । एवं च भेदचतुष्टये प्रत्येकं साधर्म्यवैधर्म्याभ्यां भेदद्वये भेदाष्टकमुपपद्यते । इतोऽग्रे कुवलयानन्दे विकस्वरः प्रौढोक्तिः संभावना मिथ्याध्यवसितिर्ललितं प्रहर्षणं विषादनमुल्लासोऽवज्ञाऽनुज्ञा लेशो मुद्रा रत्नावलीति त्रयोदशालंकारा यथा—"यस्मिन्विशेषसामान्यविशेषाः स विकस्वरः । स न जिग्ये, महान्तो हि दुर्धर्षाः सागरा इव ॥"